13. 11. 2020

ID: 112112

Výklad projevu vůle

Z hlediska soukromého práva je podstatné, zda mezi stranami smlouvy byla cena či jiná úplata sjednána jako konečná, nebo zda naopak ze smlouvy vyplývá, že smluvní strana je povinna hradit ke sjednané ceně či jiné úplatě navíc ještě další částku odpovídající DPH. Nesjednaly-li strany smlouvy, zda smluvená částka zahrnuje DPH či nikoliv, je nutno ujednání stran vyložit jako ujednání o částce konečné. Výše uvedené se uplatní i tehdy, je-li stranou smlouvy stát při uspokojování veřejných potřeb. Změna právní úpravy výše DPH v průběhu účinnosti smlouvy nemá sama o sobě vliv na obsah závazku z této smlouvy ani tehdy, je-li stranou této smlouvy stát při uspokojování veřejných potřeb, nesjednaly-li strany smlouvy jinak.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky č.j. 23 Cdo 1176/2020-261 ze dne 24.6.2020)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobkyně SAP Mimoň spol. s r. o., se sídlem v R., zastoupené Mgr. P.S., advokátem se sídlem v Č.L., proti žalované České republice – Ministerstvu financí, se sídlem v P., o zaplacení částky 3.924.032,50 Kč s příslušenstvím, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 1 pod sp. zn. 11 C 47/2015, o dovolání žalované proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 26. 11. 2019, č. j. 15 Co 257/2019-235, tak, že rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 26. 11. 2019, č. j. 15 Co 257/2019-235, a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 18. 3. 2019, č. j. 11 C 47/2015-203, se zrušují a věc se vrací Obvodnímu soudu pro Prahu 1 k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

I. Dosavadní průběh řízení

1. Obvodní soud pro Prahu 1 rozsudkem ze dne 18. 3. 2019, č. j. 11 C 47/2015-203, uložil žalované povinnost zaplatit žalobkyni částku 3.924.032,50 Kč s příslušenstvím ve výroku blíže specifikovaným (výrok I.) a rozhodl o náhradě nákladů řízení mezi účastníky (výrok II.) a o náhradě nákladů řízení vůči státu (výrok III.).

2. Žalobkyně se podanou žalobou domáhala zaplacení shora uvedené částky s příslušenstvím z důvodu, že tuto částku musela vynaložit od září 2014 z vlastních prostředků na odstranění ekologických závad v areálu bývalého Veterinárního asanačního ústavu Mimoň, p. o. (dále jen „VAÚ“), jehož stavby s vybavením koupila v rámci privatizace smlouvou o prodeji části podniku č. 3/92 ze dne 15. 12. 1992. V průběhu privatizace bylo zjištěno, že na pozemcích (které nebyly předmětem privatizace) v předmětném areálu existují ekologické zátěže, které mohou mít původ buď v předchozím provozování VAÚ, nebo v činnosti nedaleko dislokované jednotky Sovětské armády. V souvislosti s likvidací ekologické zátěže uzavřela žalobkyně s tehdejším Pozemkovým fondem ČR (dále jen „PF ČR“) a Fondem národního majetku ČR (dále jen „FNM ČR“) Smlouvu o úhradě nákladů na odstranění ekologických závad č. 3/95 ze dne 17. 8. 1995 (dále jen „Ekologická smlouva“). V současné době je touto smlouvou vázána žalovaná. Žalovaná se na základě Ekologické smlouvy, ve znění jejích dodatků, zavázala odstranit na privatizovaném majetku existující ekologické závady v rozsahu realizace opatření uložených žalobkyni rozhodnutími České inspekce životního prostředí (dále jen „ČIŽP“) ze dne 25. 4. 1997 a ze dne 3. 1. 2001, další nepředpokládané ekologické závady, které se objeví v průběhu realizace likvidace závad, a též navýšit garanci v případě, že se v mezidobí ukáže, že poskytnutá garance není dostatečná. Žalovaná měla vybrat zhotovitele k odstranění

ekologických závad na základě jí uspořádaného výběrového řízení s tím, že do doby začátku prací tímto zhotovitelem se budou provádět nápravná opatření na základě již uzavřené smlouvy se společností KAP spol. s r. o. V průběhu provádění sanačních prací byl zjištěn větší hloubkový dosah kontaminace i její větší rozsah, proto žalobkyně požádala o navýšení garance. Žalovaná v září 2014 žalobkyni sdělila, že celková garance je již vyčerpána, a přestala jí hradit sanační práce.

3. Žalobkyně uvedla, že práce prováděné na základě smlouvy o dílo uzavřené se společností KAP spol. s r. o. fakticky zajišťovaly to, aby po dobu, než žalovaná dostojí své povinnosti vybrat zhotovitele, se do okolního prostředí nešířily jedovaté chlorované uhlovodíky (dále jen „CIU“) v míře překračující normy. Sanace kontaminace CIU v areálu žalobkyně a v nivě řeky Ploučnice po celou dobu probíhala jen v režimu havarijního čerpání. Žalobkyně zdůraznila, že garance navýšená na 351 milionů Kč byla garancí na odstranění ekologické zátěže, nikoliv na odstranění havarijního stavu, a proto do její výše nelze započítávat náklady vyčerpané v průběhu havarijního čerpání, tj. 65 milionů Kč, kdy toto čerpání nesledovalo za cíl odstranění ekologické škody, ale jen naplnění správního rozhodnutí k zabránění šíření kontaminace a řešilo v té době existující havárii. Odstraňování ekologických závad hradí od září 2014 žalobkyně vlastními prostředky, přičemž z důvodu neschopnosti platit za sanaci dochází k omezení vlastního průběhu sanace, což má za následek průběžné stoupání množství do okolí šířící se CIU. Žalobkyně rovněž uvedla, že celková hodnota garance byla snížena v důsledku zvýšení daňového zatížení, kdy smlouvou předvídaná garance byla zatížena 5% DPH, ale v průběhu času došlo ke zvýšení DPH až na 21 %, čímž došlo fakticky ke snížení částky garance o 22.595.320 Kč.

4. Soud prvního stupně vyšel ze skutkových zjištění, dle kterých Smlouvou o úplatném převodu majetku č. 3/92 ze dne 15. 12. 1992 nabyla žalobkyně do svého vlastnictví tehdejší VAÚ v rozsahu staveb a vnitřního vybavení za kupní cenu 69.422.194,19 Kč. PF ČR a FNM ČR se smluvně zavázaly v souladu s usnesením vlády č. 123 ze dne 17. 3. 1993 Ekologickou smlouvou ze dne 17. 8. 1995 uhradit žalobkyni za podmínek uvedených v této smlouvě účelně vynaložené náklady na splnění ekologických závazků, a to až do výše uvedené v projektu nápravných opatření či jeho dodatcích, přičemž všechny nadměrné náklady (tj. náklady na splnění ekologických závazků, které překročí celkovou výši uvedenou v projektu nápravných opatření či jeho dodatcích) nebo neodpovídající náklady (tj. náklady, které nejsou vynakládány v souladu s požadavky na odstraňování ekologických závazků) vzniklé žalobkyni nebudou hrazeny. Žalobkyně se smlouvou o dílo ze dne 1. 7. 1997 dohodla se společností KAP spol. s r. o. na provedení realizace sanace znečištění podzemní vody a nesaturované zóny CIU dle rozhodnutí ČIŽP ze dne 25. 4. 1997. Při kontrole v místě provádění sanačních prací dne 16. 9. 1998 bylo dohodnuto, že společnost KAP spol. s r. o. bude pokračovat ve stávajících sanačních pracích s tím, že garance postačí po dobu cca 3-5 let a bude jednáno o jejím navýšení vládou. Vláda usnesením ze dne 22. 12. 1999 s navýšením finanční garance vyslovila souhlas. Dodatkem č. 1 o úhradě nákladů vynaložených na vypořádání ekologických závazků vzniklých před privatizací ze dne 11. 7. 2000 (dále též jen „Dodatek č. 1“) tak byla celková výše účelně vynaložených nákladů na splnění ekologických závazků, k jejichž úhradě se FNM ČR zavázal v čl. II bodu 2.1. Ekologické smlouvy, stanovena částkou
351.000.000 Kč.

5. Dodatkem k Ekologické smlouvě ze dne 6. 9. 2002 (dále jen „Dodatek č. 3“) byla zrušena ustanovení původní Ekologické smlouvy, která jsou v rozporu s usnesením vlády č. 51 ze dne 10. 1. 2001, Směrnicí FNM ČR a MŽP pro přípravu a realizaci zakázek řešících ekologické závazky při privatizaci č. 1/2001 (dále jen „Směrnice č. 1/2001“) a zákonem č. 199/1994 Sb. s tím, že výjimku z tohoto dodatku tvoří zahájená nápravná opatření, mezi která patří též sanační čerpání v areálu žalobkyně prováděné společností KAP spol. s r. o. a která se dokončí dle původní Ekologické smlouvy ve znění jejího Dodatku č. 1, dle Směrnice FNM ČR vydané v roce 1998 a dle tehdy platných právních předpisů, a to do doby začátku prací zhotovitele nápravných opatření, který vzejde ze

zadání veřejné zakázky FNM ČR. Dodatkem byl dále nahrazen stávající čl. II. Ekologické smlouvy, kdy se FNM ČR v čl. II zavázal odstranit na privatizovaném majetku žalobkyně ekologické škody vzniklé před privatizací, a to za podmínek dle Ekologické smlouvy a dle realizačního projektu nápravných opatření a v rozsahu realizace opatření uložených nabyvateli správním rozhodnutím. Smluvní strany se dále dohodly pro případ, že by se v průběhu realizace díla objevily další ekologické závady, které nebylo možno předvídat, že budou postupovat v souladu s právy a povinnostmi smluvních stran upravenými v tomto dodatku a dle Směrnice č. 1/2001 (čl. II. bod 2.2.). Výše garance (neboli částka peněz, do jejíž výše dle podmínek tohoto dodatku může FNM ČR maximálně poskytnout úhradu nákladů na splnění ekologických závazků) byla stanovena částkou 351.000.000 Kč (čl. I. bod 1.1., čl. II. Bod 2.3.). Smluvní strany v dodatku prohlásily, že pokud by mělo dojít k překročení garance, byla by tato situace řešena postupem dle čl. II. bodu 2.2. Úprava garance se řídí usnesením vlády č. 51 ze dne 10. 1. 2001 a Směrnicí č. 1/2001 s tím, že aktuální výše garance musí být vždy uvedena v Ekologické smlouvě, ve znění jejích dodatků (čl. II. bod 2.4.).

6. Žalobkyně z důvodu navýšení nákladů na sanaci požádala dne 7. 5. 2013 žalovanou o navýšení garance na částku 554.500.000 Kč včetně DPH s možností tuto částku překročit při zvýšení sazby DPH. Dopisem ze dne 26. 11. 2014 žalovaná oznámila, že daňové doklady vystavené žalobkyní za měsíc červenec až září 2014 nemohou být proplaceny z důvodu vyčerpání garance. Následně žalovaná žalobkyni informovala, že připravuje materiál, na základě kterého pak vláda rozhodne v souladu s usnesením vlády č. 51 ze dne 10. 1. 2001 o žádosti žalobkyně o navýšení garance. Usnesením č. 545 ze dne 8. 7. 2015 vláda vyslovila s navýšením garance nesouhlas.

7. Soud prvního stupně shledal žalobu důvodnou pro nevyčerpání garance s ohledem na změny sazby DPH. Uvedl, že je třeba vzít v potaz okolnosti a důvody vzniku právního vztahu mezi účastníky a přihlížet též ke specifičnosti předmětného závazku. Dovodil, že v roce 2000, kdy byla navýšena garance Dodatkem č. 1 na 351 milionů Kč, byla její výše stanovena s přihlédnutím k předpokládané výši nákladů na odstranění (celé) staré ekologické zátěže. Z Dodatku č. 1 však není patrné, zda garance byla poskytnuta včetně DPH, nebo bez ní. Ani v usnesení vlády č. 1372 ze dne 22. 12. 1999, jímž vláda souhlasila s navýšením garance na částku 351 milionů Kč, není uvedeno, zda jde o částku včetně DPH, či bez. Dle soudu prvního stupně, nebylo-li v Ekologické smlouvě, ve znění jejích dodatků, výslovně sjednáno, zda stát poskytuje garanci do stanovené výše včetně DPH, nebo bez DPH, je třeba obsah ujednání o výši garance vyložit s přihlédnutím k účelu smlouvy a smyslu poskytnuté garance. Soud přitom dospěl k závěru, že při stanovení výše garance byla vzata v úvahu předpokládaná výše nákladů na odstranění staré ekologické zátěže včetně tehdejší sazby DPH.

8. Soud prvního stupně konstatoval, že zásadu, k níž judikatura dospěla, totiž že změna DPH v průběhu smluvního vztahu je bez vlivu na samotný závazkový vztah účastníků, je třeba aplikovat tak, že pozdější zvýšení sazby DPH musí zůstat bez vlivu na faktickou výši částky, která bude použita na odstranění staré ekologické zátěže; jinými slovy, pozdější zvýšení sazby DPH nemůže vést k faktickému snížení garance. Uvedené řešení je v souladu s rozumným a spravedlivým uspořádáním vztahů mezi účastníky. Soud prvního stupně tedy uzavřel, že do čerpání garance nelze započítávat rozdíl mezi tehdejší sazbou DPH a později navyšovanou sazbou DPH – nevyčerpána proto zůstává část garance ve výši 22.595.320,44 Kč (výše této částky byla mezi stranami nesporná), a žalobě vyhověl.

9. K odvolání žalované odvolací soud rozsudkem v záhlaví uvedeným rozsudek soudu prvního stupně potvrdil (první výrok) a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení (druhý výrok).

10. Odvolací soud nejprve uvedl, že soud prvního stupně správně a pečlivě zjistil skutkový stav a odvolací soud se plně ztotožňuje i s jeho právními závěry. Nepřisvědčil námitce žalobkyně, že sanační čerpání hrazené z garančního fondu mělo pouze havarijní charakter a nemělo být tedy hrazeno z tohoto fondu, ale z části státního rozpočtu, z níž jsou hrazeny odpovědnostní závazky

státu, když i opatření k zabránění havarijního stavu byla opatřeními k nápravě ekologických závad a s tím bylo také ve smlouvě počítáno. Uvedl, že na straně žalované tak nelze shledat jakoukoliv odpovědnost za škodu v důsledku porušení právních předpisů nebo smluvních ujednání. Rovněž nepřisvědčil ani tvrzení žalobkyně s poukazem na Dodatek č. 3, že se žalovaná fakticky zavázala hradit všechna opatření až do úplné sanace, když dle obsahu tohoto dodatku měla být cena ze smlouvy o dílo hrazena v souladu s podmínkami předmětné Ekologické smlouvy, tj. do maximální výše 351.000.000 Kč. Pokud tedy vláda svým usnesením ze dne 8. 7. 2015 nesouhlasila se zvýšením garance, nezbude žalobkyni, než náklady vynaložené na odstranění ekologické zátěže jdoucí nad sjednanou částku nést sama, neboť podmínky smlouvy výši garance jednoznačně konkretizují a jiný způsobem než rozhodnutím vlády tuto navýšit nelze.

11. V otázce, zda lze do čerpání garance zahrnovat DPH a zda změny výše DPH v průběhu jejího čerpání měly na výši garance vliv, se pak odvolací soud zcela ztotožnil s řešením přijatým soudem prvního stupně, byť dle odvolacího soudu ne zcela odpovídajícím platné judikatuře. Odvolací soud uvedl, že jsou zde dány specifické okolnosti, kdy je třeba vztahy mezi účastníky řešit dle zásad rozumnosti a spravedlnosti. Specifikum představují nejen účastníci, tj. žalobkyně jako subjekt, který v rámci privatizace od státu odkoupil majetek, a na druhé stát v pozici právnické osoby, nicméně s určitým výsadním postavením, neboť všechna rozhodování probíhala přes stanoviska nejodbornějších institucí v této zemi a konečná rozhodnutí byla vydávána na vládní úrovni, přičemž se zde v soukromoprávní sféře objevuje i veřejný zájem na likvidaci ekologické zátěže, ale též sám předmět smlouvy, kterým je podíl na likvidaci ekologické zátěže, kterou způsobil v minulosti právě stát jako jeden ze subjektů smlouvy, tedy „jakási analogie v tomto případě neúplné náhrady škody“. Je otázkou spravedlnosti, že náklady na opatření, které musí a ještě bude muset žalobkyně vynaložit na likvidaci ekologické zátěže, o které v době koupě nevěděla a která se objevila až v době, kdy nebylo možné od smlouvy odstoupit, podstatně přesahují hodnotu majetku, který v důsledku koupě nabyla, a žalovaná jako stát současně na soukromý subjekt přenesla to, co by správně měla likvidovat sama, neboť to sama způsobila, přičemž prostředky, jimiž disponuje žalovaná, jsou neporovnatelné s prostředky žalobkyně.

12. Odvolací soud dospěl k závěru, že jelikož ve vztahu k výši garance absentuje údaj, zda tato částka v sobě zahrnuje DPH, v souladu s platnou judikaturou i obecnými zvyklostmi je třeba uvedené vyřešit ve prospěch započtení DPH. Uvedl, že má ve shodě se soudem prvního stupně za to, že stát vyjádřil závazek podílet se na odstranění následků svého hospodaření tak, že část garance představuje skutečný objem příspěvku a část tehdy platnou DPH. Při úvaze o postavení účastníků, úloze žalované a jejím podílu na vzniku zátěže i spravedlnosti rozhodnutí nelze přijmout závěr, že by žalovaná mohla využít změn DPH přijatých v tomto dlouhém období, které by fakticky snižovaly jí původně zamýšlený objem prostředků jako její podíl na odstranění této zátěže. Odvolací soud tak považoval za spravedlivé řešení soudu prvního stupně a jako věcně správné jeho rozhodnutí potvrdil.

II. Dovolání a vyjádření k němu

13. Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná (dále též „dovolatelka“) dovolání s tím, že je považuje za přípustné dle ustanovení § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“), když rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení otázky, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu. Konkrétně jde o otázku vlivu pozdějších změn výše DPH na závazkový vztah účastníků této smlouvy. Nesprávné právní posouzení věci dle ustanovení § 241a odst. 1 o. s. ř. spatřuje dovolatelka v závěru soudů, že pozdější změna výše DPH automaticky ovlivní již sjednaný závazek. Uvádí, že záměr státu je vyjádřen v Ekologické smlouvě, a tu je třeba vykládat na základě platného práva a ustálené judikatury. Úmyslem žalované bylo stanovit pevnou výši poskytnuté garance, která bude horní hranicí financování sanačních prací, včetně aktuální výše DPH, resp. bez ohledu na ni. Nelze si dle dovolatelky též představit, jak by mohl v závazkovém vztahu stát úspěšně argumentovat tím způsobem, který soudy naznačily, tedy při

snížení DPH se úspěšně domáhat i snížení přesně formulované garance. Judikatura Nejvyššího soudu přitom akcentuje zájem na tom, aby ujednání o ceně v případě, kdy smlouva o DPH „mlčí“, bylo vykládáno jako ujednání o konečné ceně, což je výklad rozumný a spravedlivý.

14. Dovolatelka zdůraznila, že mezi ní a žalobkyní, co se sazby DPH týče, není žádný Ekologickou smlouvou založený přímý vztah. Dovolatelka po odsouhlasení účelnosti vynaložených prostředků žalobkyní jen proplácela faktury vystavené zhotovitelem sanačních prací – plátcem DPH. Platba DPH je vztahem fiskálním, existujícím mezi plátcem DPH a státem. Žádné ustanovení Ekologické smlouvy neobsahuje ujednání, které by snad zavazovalo žalovanou upravovat výši garance při změnách sazby DPH, natož aby žalovaná byla povinna tak činit automaticky. Poukázala též na to, že stát se v oblasti závazkového práva považuje za právnickou osobu a ačkoli nelze pominout skutečnost, že stát vykonává také veřejnou moc a s tím spojenou legislativní činnost, nelze tento fakt přičítat k tíži státu v rámci soukromoprávních vztahů.

15. Žalobkyně se dle obsahu spisu k dovolání nevyjádřila.

III. Přípustnost dovolání

16. Nejvyšší soud (jako soud dovolací dle § 10a o. s. ř.) postupoval v dovolacím řízení a o dovolání žalované rozhodl podle o. s. ř. ve znění účinném od 30. 9. 2017 (srov. článek II bod 2. zákona č. 296/2017 Sb.). Po zjištění, že dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou, za kterou jedná osoba s právnickým vzděláním ve smyslu § 241 odst. 2 písm. b) o. s. ř., Nejvyšší soud zkoumal, zda dovolání obsahuje zákonné obligatorní náležitosti dovolání a zda je přípustné.

17. Podle ustanovení § 236 odst. 1 o. s. ř. dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští.

18. Podle ustanovení § 237 o. s. ř. není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.

19. Dovolání je přípustné, neboť odvolací soud se při řešení otázky významu změny sazby DPH za trvání smluvního závazku stran odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu. Dovolání je i důvodné.

IV. Důvodnost dovolání a právní úvahy dovolacího soudu

Stát jako strana obchodně závazkového vztahu

20. Podle § 261 odst. 2 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (dále jen „obch. zák.“), se touto částí zákona řídí rovněž závazkové vztahy mezi státem nebo samosprávnou územní jednotkou a podnikateli při jejich podnikatelské činnosti, jestliže se týkají zabezpečování veřejných potřeb. K tomuto účelu se za stát považují i státní organizace, jež nejsou podnikateli, při uzavírání smluv, z jejichž obsahu vyplývá, že jejich obsahem je uspokojování veřejných potřeb. V usnesení ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. 33 Cdo 509/2015, Nejvyšší soud vyložil, že „pojem zabezpečování veřejných potřeb použitý v § 261 odst. 2 obch. zák. je na základě konstantní judikatury Nejvyššího soudu pravidelně vykládán v širších souvislostech, tedy značně extenzivně (jak vyplývá mimo jiné např. z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 1999, sp. zn. 29 Cdo 2115/98, uveřejněného ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 41/2000, nebo rozsudku ze dne 27. 4. 2006, sp. zn. 33 Odo 478/2004), obdobný názor vyjadřuje i odborná literatura (srov. Štenglová I., Plíva S., Tomsa M., a kol. Obchodní

zákoník. Komentář. 10., podstatně rozšířené vydání. C. H. Beck, 2005, str. 986 a. n.). Pod pojem zabezpečování veřejných potřeb jsou pravidelně zahrnovány služby, na kterých je obecný zájem, a to typicky v oblasti hospodářské, zdravotnické, životního prostředí, sociální, kulturní atp. Nejvyšší soud rovněž přijal a odůvodnil závěr, že veřejnou potřebou jsou nejen potřeba týkající se všech občanů, ale i potřeba, na níž je zájem z hlediska určité územní oblasti (která se nemusí krýt s určitým krajem) nebo obce, nebo potřeby v určitých věcných oblastech a úsecích, na kterých je obecně uznávaný zájem (srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2004, sp. zn. 33 Odo 341/2004, nebo ze dne 24. 7. 2008, sp. zn. 33 Odo 984/2006)".

21. V soukromoprávních vztazích stát vystupuje jako právnická osoba (§ 21 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, dále jen „obč. zák."), která je, na rozdíl od vztahů veřejnoprávních, v rovném postavení s ostatními subjekty těchto vztahů (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2012, sp. zn. 28 Cdo 3141/2012). Výkon veřejné moci se liší od občanskoprávních či obchodněprávních vztahů, které se vyznačují rovným postavením účastníků (§ 2 odst. 2 obč. zák.) spočívajícím v tom, že ve vzájemném právním vztahu žádný z nich nemá nadřazené postavení a není oprávněn rozhodovat o právech a povinnostech druhého účastníka ani plnění povinností autoritativně vynucovat (srov. stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 12. 6. 2013, Cpjn 203/2012, uveřejněné pod číslem 78/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Význam smluvních ujednání pro posouzení, zdali je DPH součástí smluvené ceny

22. V rozsudku ze dne 14. 6. 2011, sp. zn. 32 Cdo 626/2010, se Nejvyšší soud vyslovil k otázce ujednání o kupní ceně a zahrnutí DPH do této ceny, přičemž konstatoval, že pro rozsah povinnosti kupujícího zaplatit prodávajícímu kupní cenu dohodnutou ve smlouvě není vůbec rozhodné, zda dohodnutá kupní cena zahrnuje či nezahrnuje DPH. Podle § 448 odst. 1 obch. zák. má prodávající právo na zaplacení pouze dohodnuté kupní ceny, a to bez ohledu na to, zda zahrnuje či nezahrnuje DPH; žádný právní předpis neopravňuje prodávajícího „navýšit" dohodnutou kupní cenu o DPH, a to ani v situaci, kdy dohodnutá kupní cena DPH nezahrnuje. Jak vyplývá i z dalších rozhodnutí Nejvyššího soudu (srov. například rozsudek ze dne 3. 4. 2003, sp. zn. 32 Odo 835/2002, rozsudek ze dne 20. 4. 2004, sp. zn. 32 Odo 270/2004, rozsudek ze dne 27. 1. 2009, sp. zn. 23 Cdo 4345/2008, či usnesení ze dne 30. 10. 2009, sp. zn. 23 Cdo 3573/2007), je třeba důsledně odlišovat dva vztahy – vztah mezi státem a plátcem DPH v rovině veřejného práva a vztah mezi účastníky smlouvy v rovině soukromého práva. Zatímco z hlediska veřejného práva (ukládajícího povinnost plátci daně odvést státu v zákonem stanovených případech daň z přidané hodnoty) je podstatné, zda předmětné plnění podléhá DPH a kdo je jejím plátcem, z hlediska soukromého práva je podstatné pouze to, zda mezi účastníky smlouvy byla kupní cena sjednána jako cena konečná, či ze smlouvy vyplývá, že kupující je povinen hradit ke sjednané ceně navíc ještě další částky. Jestliže smlouva neobsahuje závazek kupujícího zaplatit ke kupní ceně i DPH, resp. jestliže smlouva stanoví konečnou cenu, nelze přenášet odpovědnost za odvedení DPH státu na kupujícího (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2012, sp. zn. 32 Cdo 3923/2010).

23. Nejvyšší soud dále např. ve výše zmíněném rozsudku ze dne 17. 1. 2012, sp. zn. 32 Cdo 3923/2010, řešil spor o zaplacení ceny díla, která byla mezi účastníky dohodnuta ve výši 330 Kč za hodinu práce nákladním automobilem a 360 Kč za hodinu práce nakladačem, aniž bylo ohledně DPH ve vztahu k ceně díla mezi účastníky cokoli sjednáno. Šlo o situaci, kdy si účastníci sjednali konečnou cenu díla, aniž bylo současně ujednáno, že by byla objednatelka (žalovaná) povinna hradit zhotoviteli (žalobci) ke sjednané částce navíc nějaké další částky. Nejvyšší soud přitom v předmětném rozhodnutí s odkazem na závěry rozsudku ze dne 14. 6. 2011, sp. zn. 32 Cdo 626/2010, dospěl k závěru, že za tohoto stavu byla žalovaná povinna hradit žalobci pouze sjednanou cenu díla a žalobce nebyl oprávněn ji navýšit o DPH. Přiznal-li proto odvolací soud žalobci vedle sjednané ceny díla i právo na zaplacení částky odpovídající dani z přidané hodnoty, právně pochybil.

24. Nejvyšší soud tedy ve své rozhodovací praxi vychází z toho, že plnění lze navyšovat o DPH pouze v případech, kdy tato možnost byla smluvně zakotvena (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. 30 Cdo 5429/2014, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 2016, sp. zn. 30 Cdo 998/2016).

Význam změn sazby DPH v průběhu trvání smluvního závazkového vztahu

25. K otázce vlivu změny sazby DPH na závazkový vztah se Nejvyšší soud vyjádřil např. v rozsudku ze dne 20. 4. 2004, sp. zn. 32 Odo 270/2004, v němž se zabýval situací, kdy si účastníci smlouvy sjednali cenu, která zahrnovala DPH ve výši stanovené podle zákona o dani z přidané hodnoty platného v době uzavření smlouvy, přičemž po uzavření smlouvy nabyl účinnosti zákon, který sazbu DPH snížil. Nejvyšší soud přitom dospěl k závěru, že změna DPH v průběhu účinnosti předmětné smlouvy měla význam pouze pro fiskální vztah a byla bez vlivu na samotný závazkový vztah účastníků, jehož součástí byla dohoda o ceně. Bylo na účastnících, aby změnu DPH promítli ve smlouvě. Jestliže ke změně ujednání o výši ceny nedošlo, byl kupující povinen zaplatit cenu sjednanou (jejíž součástí byla vyšší sazba DPH).

26. Obdobně v rozsudku ze dne 23. 11. 2010, sp. zn. 33 Cdo 5117/2008, uveřejněném pod číslem 90/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, Nejvyšší soud dovodil, že změna sazby daně z přidané hodnoty v průběhu účinnosti smlouvy o dílo (§ 631 a násl. obč. zák.), jejíž součástí byla i dohoda o ceně zahrnující tuto daň, nemá vliv na samotný závazkový vztah jejích účastníků (srov. též např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2011, sp. zn. 26 Cdo 3458/2009).

27. Ze závěrů uvedené judikatury tak vyplývá, že pro posouzení otázky významu změny sazby DPH v průběhu trvání smluvního závazkového vztahu je rozhodný obsah ujednání stran, k jehož zjištění slouží zákonná pravidla výkladu projevu vůle stran.

K výkladu právních jednání obecně

28. Dle § 35 odst. 2 obč. zák. právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejenom podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem.

29. Dle § 266 obch. zák. projev vůle se vykládá podle úmyslu jednající osoby, jestliže tento úmysl byl straně, které je projev vůle určen, znám nebo jí musel být znám (odst. 1). V případech, kdy projev vůle nelze vyložit podle odstavce 1, vykládá se projev vůle podle významu, který by mu zpravidla přikládala osoba v postavení osoby, které byl projev vůle určen. Výrazy používané v obchodním styku se vykládají podle významu, který se jim zpravidla v tomto styku přikládá (odst. 2). Při výkladu vůle podle odstavců 1 a 2 se vezme náležitý zřetel ke všem okolnostem souvisejícím s projevem vůle, včetně jednání o uzavření smlouvy a praxe, kterou strany mezi sebou zavedly, jakož i následného chování stran, pokud to připouští povaha věcí (odst. 3).

30. Dle ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák. a § 266 obch. zák. formulují výkladová pravidla, která ukládají soudu, aby případné pochybnosti o obsahu právního úkonu odstranil výkladem založeným na tom, že vedle jazykového vyjádření právního úkonu zachyceného slovně podrobí zkoumání i vůli (úmysl) jednajících osob. Jazykové vyjádření právního úkonu zachyceného ve smlouvě musí být proto nejprve vykládáno prostředky gramatickými (z hlediska možného významu jednotlivých použitých pojmů), logickými (z hlediska vzájemné návaznosti použitých pojmů) či systematickými (z hlediska řazení pojmu ve struktuře celého právního úkonu). Kromě toho soud na základě provedeného dokazování posoudí, jaká byla skutečná vůle stran v okamžiku uzavírání smlouvy, přičemž podmínkou k přihlédnutí k vůli účastníků je, aby nebyla v rozporu s tím, co plyne z jazykového vyjádření úkonu. Výkladem tak lze zjišťovat pouze obsah

právního úkonu, nelze jím projev vůle doplňovat. Při nemožnosti zjištění hlediska subjektivního (úmysl jednajícího či jednajících), tak přichází na řadu hlediska objektivní. Vždy (jak hlediska subjektivní, tak objektivní) se však musí brát náležitý zřetel ke všem okolnostem souvisejícím s projevem vůle včetně jednání o uzavření smlouvy, praxe, kterou mezi sebou smluvní strany zavedly, jakož i následného chování stran, jestliže to povaha věci připouští (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2010, sp. zn. 23 Cdo 4119/2007, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2011, sp. zn. 23 Cdo 3404/2008, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 8. 2018, sp. zn. 32 Cdo 4533/2016).

31. Jak Nejvyšší soud konstatoval též např. v rozsudku ze dne 8. 11. 2016, sp. zn. 32 Cdo 1234/2016, interpretace obsahu právního úkonu soudem podle § 266 obch. zák. nemůže nahrazovat či měnit již učiněné projevy vůle; použití zákonných výkladových pravidel směřuje pouze k tomu, aby obsah právního úkonu vyjádřeného slovy, který učinili účastníci ve vzájemné dohodě, byl vyložen v souladu se stavem, který existoval v době jejich smluvního ujednání.

Výklad konkrétních projevů vůle stran v poměrech projednávané věci

32. V nyní projednávané věci odvolací soud dospěl k závěru, že za situace, kdy ujednání o výši garance neobsahuje údaj, zda tato částka má v sobě započtenu DPH, či nikoliv, je třeba uvedené vyřešit ve prospěch započtení DPH. Odvolací soud vyložil předmětné ujednání o výši garance tak, že část garance představuje skutečný objem příspěvku a část tehdy platnou DPH. Ztotožnil se přitom se závěrem soudu prvního stupně, že při stanovení výše garance byla vzata v úvahu předpokládaná výše nákladů na odstranění staré ekologické zátěže včetně tehdejší sazby DPH a že do čerpání garance nelze započítávat rozdíl mezi tehdejší sazbou DPH a později navyšovanou sazbou DPH, a v důsledku toho tak zůstává nevyčerpána část garance ve výši 22.595.320,44 Kč a žaloba je proto důvodná. Uvedený závěr však nemůže obstát, jelikož odvolací soud při posouzení vlivu změny sazby DPH na závazkový vztah účastníků předmětné smlouvy postupoval v rozporu s výše uvedenou ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu.

33. Ze skutkových zjištění se v předmětné věci podává, že PF ČR a FNM ČR se Ekologickou smlouvou ze dne 17. 8. 1995 smluvně zavázaly v souladu s usnesením vlády č. 123 ze dne 17. 3. 1993 a za podmínek uvedených v této smlouvě uhradit žalobkyni účelně vynaložené náklady na splnění ekologických závazků, a to až do výše uvedené v projektu nápravných opatření či jeho dodatcích (čl. II. bod 2. 1. Ekologické smlouvy).

34. Dodatkem č. 1 ze dne 11. 7. 2000 došlo ke změně ujednání čl. II. Ekologické smlouvy v tom směru, že celková výše účelně vynaložených nákladů na splnění ekologických závazků, k jejichž úhradě se FNM ČR zavázal v čl. II. bodu 2.1. Ekologické smlouvy, je stanovena částkou 351.000.000 Kč.

35. V Dodatku č. 3 bylo stanoveno (čl. I. bod 1.1., čl. II. bod 2.3.), že výše garance (neboli částka peněz, do jejíž výše dle podmínek tohoto dodatku může FNM ČR maximálně poskytnout úhradu nákladů na splnění ekologických závazků), byla stanovena částkou 351.000.000 Kč. Dle čl. II. bodu 2.4. musí být aktuální výše garance vždy uvedena v Ekologické smlouvě, ve znění jejích dodatků.

36. V Ekologické smlouvě, ve znění jejích dodatků, ani v usnesení vlády č. 1372, jímž vláda souhlasila s navýšením garance na částku 351 milionů Kč, nebylo uvedeno, zda výše garance zahrnuje DPH, či nikoliv.

37. Ze závěrů výše předestřené ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, vztažených na nyní řešenou věc, plyne, že z hlediska veřejného práva (ukládajícího povinnost plátci daně odvést státu v

zákonem stanovených případech daň z přidané hodnoty) je podstatné, zda předmětné plnění podléhá DPH a kdo je jejím plátcem, z hlediska soukromého práva je však podstatné to, zda mezi účastníky smlouvy byla výše garance sjednána jako výše konečná, či zda ze smlouvy vyplývá, že žalovaná je povinna garanci navyšovat ještě o další částky.

38. Jestliže ze skutkových zjištění plyne, že strany nesjednaly, zda částka 351 milionů Kč zahrnuje DPH, či nikoliv, je ve smyslu výše uvedené ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nutno ujednání stran vyložit jako ujednání o částce konečné. Změna DPH v průběhu účinnosti smlouvy má význam pouze pro fiskální vztah a je tedy bez vlivu na samotný závazkový vztah účastníků, jehož součástí bylo ujednání o výši garance. Bylo tedy na stranách smlouvy, aby případnou změnu DPH promítly do smluvních ujednání. Ze skutkových zjištění soudů vyplývá, že žalovaná se Ekologickou smlouvou, ve znění jejích dodatků, zavázala poskytnout žalobkyni garanci toliko do maximální celkové výše 351 milionů Kč. Strany si nesjednaly povinnost žalované upravovat garanci v návaznosti na změny sazby DPH a ani výkladem předmětné smlouvy nelze dovodit, že by výše garance měla být vzhledem ke změnám sazby DPH zvyšována či snižována automaticky. Částka 351 milionů byla ve smlouvě stanovena jako konečná částka, do jejíž výše žalovaná maximálně poskytne úhradu nákladů na splnění ekologických závazků, a to bez ohledu na DPH a změny její sazby. Závěr odvolacího soudu, podle něhož část sjednané garance představuje skutečný objem příspěvku a část tehdy platnou DPH, přičemž do čerpání garance nelze započítávat rozdíl mezi tehdejší sazbou DPH a později navyšovanou sazbou DPH a v důsledku toho tak zůstává nevyčerpána část garance ve výši 22.595.320,44 Kč, je proto nesprávný. Nejvyšší soud přitom dodává, že jestliže odvolací soud své rozhodnutí odůvodnil poukazem na zásady spravedlnosti a rozumnosti, aniž by tuto svoji úvahu podpořil odkazem na příslušnou skutkovou podstatu právní normy, je jeho právní posouzení neúplné, tudíž nesprávné.

39. Závěr, že z hlediska soukromého práva je podstatné, zda mezi stranami smlouvy byla cena či jiná úplata sjednána jako konečná, nebo zda naopak ze smlouvy vyplývá, že smluvní strana je povinna hradit ke sjednané ceně či jiné úplatě navíc ještě další částku odpovídající DPH, resp. závěr, že nesjednaly-li strany smlouvy, zda smluvená částka zahrnuje DPH či nikoliv, je nutno ujednání stran vyložit jako ujednání o částce konečné, se uplatní i tehdy, je-li stranou této smlouvy stát při uspokojování veřejných potřeb. Změna právní úpravy výše DPH v průběhu účinnosti smlouvy nemá sama o sobě vliv na obsah závazku z této smlouvy ani tehdy, je-li stranou této smlouvy stát při uspokojování veřejných potřeb, nesjednaly-li strany smlouvy jinak.

V. Závěr

40. Jelikož z hlediska uplatněného dovolacího důvodu není rozsudek odvolacího soudu správný, Nejvyšší soud jej podle § 243e odst. 1 o. s. ř. zrušil spolu se závislým výrokem o náhradě nákladů řízení, a protože důvody, pro které byl zrušen rozsudek odvolacího soudu, se vztahují i na rozsudek soudu prvního stupně, zrušil jej také a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 věta druhá o. s. ř.).

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Plat
- Podnájem bytu (exkluzivně pro předplatitele)
- Pojištění (exkluzivně pro předplatitele)

- Předkupní právo (exkluzivně pro předplatitele)
- Restituce (exkluzivně pro předplatitele)
- Spotřebitel (exkluzivně pro předplatitele)
- Odporová žaloba
- Autonomie vůle (exkluzivně pro předplatitele)
- Správní žaloba a trestní rozsudek
- Střídavá péče (exkluzivně pro předplatitele)
- Styk dítěte s rodičem (exkluzivně pro předplatitele)